

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Шумило І.І., Карпушина М.Г.

Національна академія Державної прикордонної служби України

У статті розглянуто особливості перекладу юридичної термінології. Здійснено аналіз джерел та типів юридичних термінів англійської мови. Окреслено основні перекладацькі труднощі, які можуть виникати під час роботи з юридичними документами. Проаналізовано лексичні та граматичні трансформації, які використовуються під час перекладу термінів.

Ключові слова: юридична термінологія, термін, юридична терміносистема, переклад, юридичний переклад.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку суспільства та інтеграція країн з різними правовими системами в світову спільноту піднімає питання важливості знання юридичної термінології, яка відображає правові поняття, не тільки юристами, а й перекладачами. Зважаючи на відмінності у правовій системі України та англійської мови, перекладачу слід особливу увагу звертати на використання юридичних термінів у правовому контексті. Невірно перекладений юридичний документ, може призвести до непорозуміння, розриву договорів. Переклад юридичних текстів належить до актуальних проблем теорії та практики перекладу та вважається одним із найскладніших видів перекладу, що зумовлено не тільки вимогою щодо досконалого володіння термінологією, а й необхідністю розуміння мовних реалій носіїв мови.

З огляду на вище зазначене **метою статті** є визначення основних труднощів, які можуть виникати під час перекладу юридичних термінів з англійської мови на українську та навпаки.

Аналіз останніх досліджень. Як окремий вид фахового перекладознавства юридичний переклад почав виокремлюватися наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст. Проблемою юридичного перекладу останнім часом займалися такі науковці як С. Власенко, В. Карабан, Л. Черно-

ватий, В. Слепович, Е. Щепотіна та інші. Проте питання адекватності перекладу юридичних термінів потребує подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу. Юридичний переклад є одним із видів спеціального перекладу, об'єктом якого є передача засобами іншої мови правових письмових чи усних текстів. Юридичний переклад має ряд особливостей, з якими повинен бути обізнаним перекладач юридичного тексту, оскільки помилки у перекладі можуть призвести до конфлікту між сторонами юридичного дискурсу, судових позовів чи припинення співпраці. Цей тип перекладу не може бути здійснено без використання спеціальних пізнань у відповідній галузі права, без знання специфіки конкретного виду правовідносин [27, с. 12]. Перекладач повинен орієнтуватися у чинному законодавстві, а також володіти спеціальною лексикою і знати особливості використання іноземної юридичної термінології в конкретному контексті.

До особливостей юридичних текстів можна віднести вживання спеціальної юридичної лексики, основну частину якої складають юридичні терміни та реалії; загальнозвуженої лексики зі спеціальним вузькогалузевим значенням; скорочень, більшість яких зустрічається тільки в юридичних текстах; синонімів (парних та потрійних), що використовуються для позначення одного поняття

з метою уникнення двозначності; кліше та сталих виразів; запозичень з латинської та французької мов (які часто не перекладаються); слова давньоанглійського походження, які вийшли із загального вжитку; ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не вживаються чи рідко вживаються в літературній мові.

Отже, термін – емоційне нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів, має чітко визначену дефініцію. При перекладі юридичних термінів з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення терміну.

Так, наприклад переклад термінів *indemnity*, *to indemnify*, *guarantee*, *warranty* нерідко викликає труднощі в перекладі через їх велику контекстуальність. Перекладаються ці терміни просто як «компенсація збитку». Проте *indemnity* залежно від контексту може перекладатися «положення/норма/заява про звільнення від відповідальності / гарантія від виникнення матеріальної відповідальності / про гарантію компенсації виникнення шкоди/збитку» [3, с. 432]. Український термін «дієздатний» в деяких контекстах цілком адекватно може бути перекладено на англійську мову як (*legally*) *able* / *capable* / *competent*, «правоздатність» як *passive capacity*, а «дієздатність» – як *active capacity*. Правоздатність цілком передається також по контексту і термінами *ability* / *capacity* *act/to contract*, інколи навіть *legal*, а в деяких випадках – і як *capacity of corporations* (коли мова – про правоздатність юридичних осіб). Термін (*to*) *discharge* в англійському праві означає одночасно і «виконання», і «припинення» зобов'язань. Термін «рішення» може бути перекладеним *court/judicial decision* (судове рішення), інколи *judgment*, але воно може відповідати українському терміну «вирок» (у кримінальній справі). Вирок може також перекладатися і як *sentence*, а передумання йому в судовому процесі з присяжними, рішення присяжних буде *jury's verdict*, після якого суддя і визнає підсудного винним – це називається *conviction*, а потім засуджує його – це вже *sentencing*, або *handing down the sentence* [3, с. 433]. Як видно із наведених прикладів, перекладачу необхідно звертати особливу увагу на контекст вживання того чи іншого терміну, і лише тоді підбирати необхідний еквівалент мовою перекладу.

Існують вимоги щодо юридичних термінів, які перекладач має брати до уваги під час перекладу. Так, юридичний термін має:

- відповідати правилам і нормам відповідної мови;
- бути систематичним;
- відповідати конкретній дефініції, що орієнтована на відповідну концепцію;
- бути відносно незалежним від контексту;
- бути точним;
- бути лаконічним;
- бути виразно нейтральним [5, с. 56].

За словами Д. Мелінкоффа, англійська юридична термінологія характеризується «значно більшою різноманітністю спеціальних сфер застосування порівняно з іншими терміносистемами. Жанрове розмаїття обумовлене множинністю

джерел права й розвиненістю англосаксонської правової сім'ї, до якої зараховуються, передусім, правові системи Сполучених Штатів Америки та Великої Британії» [8, с. 106].

Унікальність англійської юридичної термінології полягає в активному її використанні в неспеціальній мові, приклади чого широко представлені в сучасній художній літературі, фільмах, текстах засобів масової інформації.

Для сучасної англійської юридичної лексикології характерною є подвійна мовна основа. Поряд із словами та виразами, які входять до національної мови, наявні терміни-слова та терміни-словосполучення, запозичені з класичних та сучасних європейських мов. Іншомовна лексика здійснювала значний вплив на формування англійської юридичної термінології в певні періоди її існування, що відображається у запозиченнях з французької та латинської мов, які і сьогодні широко використовуються у юридичній практиці.

В англійській мові терміни-слова і терміни-словосполучення, запозичені з інших мов, адаптують до правил термінотворення, які є властивими англійській мові. Один із способів творення нових термінів є зміна значення слів загальнолітературної мови і термінів, які запозичені із інших галузей науки й техніки.

Розрізняють наступні типи термінів:

- 1) прості, тобто такі, що складаються з одного слова (*bribe* – підкуп; *хабар*);
- 2) похідні – створені за допомогою суфіксів (*police* – охорона порядку, підтримання порядку), префіксів (*prolong* – подовжувати) або суфіксів і префіксів одночасно (*adventurism* – авантюризм, авантюриність);
- 3) складні – що складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (*blacklist* – чорний список);
- 4) терміни-словосполучення – що включають кілька компонентів (*larceny of goods found* – привласнення знахідки).

Серед юридичних термінів переважають в основному терміни-словосполучення, основною ознакою яких є їх відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття та стійкість в межах певної терміносистеми.

Під час перекладу юридичного тексту постає проблема вибору адекватного відповідника в одній мові для іншої. На вибір варіанту перекладу впливає фактор наявності або відсутності еквіваленту в мові перекладу. При його існуванні, процедура зводиться до звичайної підстановки еквівалента, проте за його відсутності – до ретельного підбору одного з варіантних відповідників з урахуванням цілого ряду лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів [2].

Еквівалентами вважають такі відповідності між словами двох мов, які є постійними, рівнозначними незалежно від контексту: *burglary* – крадіжка зі зломом, *white-collar crime* – злочин, вчинений службовцем, *injunction* – судова заборона, *affidavit* – письмове показання під присягою, *juvenile court* – суд у справах неповнолітніх, *copyright* – авторське право, *person* – особа, людина, *plaintiff* – позивач, *stranger* – незнайомець, іноземець, *probate law* – спадкове право, *corporal punishment* – тілесне покарання [7, с. 269].

До еквівалентів можна віднести і латинські вирази, які стали «крилатими» в багатьох мовах, у тому числі в українській і англійській. Наведемо декілька прикладів: *ab actu ad potentiam* – від дійсного до можливого, *de facto* – де-факто, на ділі, фактично; *sub crimine falsi* – під страхом обвинувачення у порушенні клятви; *act pro se* – діяти від власного імені; *res iudicata* – вирішена справа – юридичний прецедент, *facta notoria* – загальновідомі факти; *particeps criminis* – співучасник злочину; *ultra vires* – поза компетенцією.

Під час перекладу термінів права найбільш поширеними лексичними трансформаціями є:

- переклад за допомогою лексичного еквівалента, наприклад: *legal case* – судова справа, *forensic medical examination* – судово-медична експертиза, *common law* – загальне право, *family law* – сімейне право, *corporal punishment* – тілесне покарання; *assassin* – убивця);

- калькування – відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова чи словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови, наприклад: *accomplice of attempt* – співучасник у замаху на життя; *according to law* – відповідно до закону, *multiple accredit* – множинне акредитування); *multiple accredit* – множинне акредитування);

- транскрибування – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу, наприклад: *securutization*, *lex scripta* – писаний закон, *ultra vires* – поза компетенцією або за межами повноважень);

- транслітерація – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу, наприклад: *solicitor* – солісітор, *barrister* – баррістер, *legitimism* – легітимізм, *vice-chancellor* – віце-канцлер, *viceconsul* – віце-консул);

- описовий переклад – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке дає її пояснення або визначення, наприклад: *official accusation* – офіційне звинувачення (у здійсненні злочину);

- приблизний переклад – переклад, за якого зберігається основне значення слова, проте в мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном, наприклад: *police photographer* – судовий фотограф, *notary public* – державний нотаріус;

- переклад із допомогою аналога – одного із декількох можливих синонімів, наприклад: *claim* – позов; праводомання; претензія; вимога, *notice* – попередження, повідомлення, заява, сповіщення, попереджати, заявляти сповіщати; сповіщення про готовність судна до завантаження; *notis*; знання; обізнаність;

- переклад шляхом створення неологізму, неологізм у юридичній лінгвістиці передбачає наявність слова чи словосполучення, якого не існує в правовій системі мови перекладу, наприклад: *stay-in* – пікетування; *has-been* – політичний діяч, який утратив свій вплив.

Часто трапляються випадки комбінування цих трансформацій у процесі перекладу однієї термінологічної одиниці. Через деякі розбіжності в граматичних, синтаксичних та морфологічних

будовах англійської й української мов дуже часто доводиться під час перекладу використовувати різноманітні трансформації.

Перетворення, що здійснюються в процесі перекладу, поділяються на чотири елементарні типи: 1) перестановка (*prosecutorial judgement* – рішення обвинувальної влади); 2) заміна (*Criminal Justice Act* – Закон «про кримінальне правосуддя»); 3) додавання (*citizen's arrest* – затримання правопорушника цивільною особою); 4) вилучення (*sea lawyer* – акула (спеціаліст із морського права)). Ці види перетворень можуть поєднуватися один з одним, набуваючи при цьому характеру складних, комплексних трансформацій. Дослідивши чотири види трансформацій, можна зробити висновки, що через стислість англійських термінів під час перекладу на українську мову найчастіше застосовується додавання, а найрідше – вилучення [7, с. 270].

Результати аналізу співвідношення способів перекладу, використаних при передачі простих термінів показав, що найпоширенішим способом виявився спосіб перенесення загальнозживаного значення (*accord* – угода, домовленість, згода, погодження; *accurate* – точний, правильний; ретельний); на другому місці – смисловий розвиток (*pardon* – помилування, амністія; прощення; індульгенція; помилувати, амністувати; прощати, вибачати, залишати без покарання; *competent* – належний, законний, дієздатний, правоздатний); на третьому транскрибування; далі – адаптивне транскодування (*address* – адреса); на п'ятому – додавання; і останнє – транслітерація (*formalism* – формалізм).

Найпоширенішим способом перекладу складних термінів та термінів-словосполучень є калькування – (*belated opposition* – запізниле заперечення, запізнилый протест). Незначне місце посідають перестановка разом з додаванням слів (*visa abolition agreement* – угода про скасування візового режиму) та вилучення слів (*larceny of goods found* – привласнення знахідки).

Для комуніканта текст оригіналу та текст перекладу виступають як рівноправні форми одного повідомлення, вони рівноцінні в їхньому функціональному навантаженні. Тому для досягнення такої адекватності перекладач повинен володіти «юридичною грамотністю», причому як іноземною, так і рідною мовою [4, с. 45].

Висновки з даного дослідження і перспективи. З огляду на специфіку функціонування юридичної термінології, яка використовується фактично в усіх сферах життя, слова та словосполучення у перекладі з англійської на українську мову мають бути правильно відтворені особливо у законодавстві, оскільки вони регулюють правові відносини. Потреба у такому перекладі особливо актуальна, адже неправильно перекладений термін з однієї мови на іншу створює певні перешкоди у використанні іншомовного юридичного документа.

Переклад юридичного тексту викликає багато труднощів, пов'язаних із своєрідністю юридичної мови, лінгвокультурними розбіжностями мови оригіналу й мови перекладу, різницею в законодавчих системах та лінгвістичних традиціях країн, особливостями оформлення документів різного типу. Для правової термінології

характерним є безперервний розвиток, а тому подальші дослідження з цієї теми є продуктивними для всебічного та більш докладного вивчення аспектів перекладу юридичних термінів, що допоможуть уникнути помилок під час перекладу юридичних текстів.

Список літератури:

1. Англо-український юридичний словник: Близько 75000 термінів / упоряд.: С. М. Андрианов та ін.; за ред. Л. І. Шевченко. – К.: Арії, 2007. – 552 с.
2. Вагапов А. С. Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе английских правоведческих текстов [Электронный ресурс] / А. С. Вагапов – Режим доступа до ресурсу: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.
3. Бесараб Т. П. Особливості перекладу юридичної термінології США та Великобританії [Текст] / Бесараб Т. П., Павлюк М. М. // Сборники научных работ НТУ «ХПИ»: Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти № 28-НТУ «ХПИ», 2010. – С. 421-437.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 576 с.
5. Комисаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комисаров. – М.: Международные отношения, 1980. – 167 с.
6. Чепурна О. В. Особливості методичної роботи над англомовними юридичними текстами у процесі перекладу [Електронний ресурс] / О. В. Чепурна // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер.: Філологічні науки. – 2013. – № 2. – С. 321-325. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduerf_2013_2_46.
7. Шумило І. І. Особливості перекладу юридичних текстів / І. Шумило, Т. Сніца // Філологічний дискурс. – 2016. – Вип. 4. – С. 266-272.
8. Mellinkoff D. The Language of the Law / David Mellinkoff. – Boston: Little, Brown and Co, 1963. – 526 p.

Шумило І.І., Карпушина М.Г.

Национальная академия Государственной пограничной службы Украины

ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ЮРИДИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье рассмотрены особенности перевода юридической терминологии. Осуществлен анализ источников и типов юридических терминов английского языка. Определены основные переводческие трудности, которые могут возникнуть при работе с юридическими документами. Проанализированы лексические и грамматические трансформации, которые используются при переводе терминов.

Ключевые слова: юридическая терминология, термин, юридическая терминосистема, перевод, юридический перевод.

Shumylo I.I., Karpushyna M.H.

National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine

DIFFICULTIES OF THE LEGAL TERMS TRANSLATION OF THE ENGLISH LANGUAGE

Summary

The article deals with peculiarities of the translation of legal terminology. The analysis of sources and types of legal terms of the English language is carried out. The main difficulties of legal documents' translation are outlined. The lexical and grammatical transformations that are used during the translation of terms are analyzed.

Keywords: legal terminology, term, legal terminology, translation, legal translation.